

CEIP Torres de Balàfia: Una escola «petita» on passen «grans coses»

Equip docent del CEIP Torres de Balàfia

RESUM

En aquest article pretenem donar a conèixer la vida quotidiana d'una «escola petita», amb la idiosincràsia i les característiques que la fan tan especial. En el nostre cas, l'equip docent del CEIP Torres de Balàfia sempre hem tingut una fita clara: aconseguir una escola on, diàriament, passin esdeveniments interessants que possibilitin que els nostres alumnes aprenguin i, alhora, siguin els veritables protagonistes del procés d'ensenyament-aprenentatge.

RESUMEN

En este artículo pretendemos dar a conocer la vida cotidiana de una «escuela pequeña», con su idiosincrasia y características que la hacen tan especial. En nuestro caso, el equipo docente del CEIP Torres de Balàfia siempre hemos tenido una meta clara: conseguir una escuela donde, diariamente, pasen acontecimientos interesantes que posibiliten que nuestros alumnos aprendan y sean, al mismo tiempo, los protagonistas del proceso de enseñanza-aprendizaje.

I. D'ON VENIM?

El CEIP Torres de Balàfia està situat a Sant Llorenç de Balàfia, poble que forma part del municipi de Sant Joan de Labritja, Eivissa. Sant Llorenç de Balàfia és un poble que gairebé no ha canviat al llarg dels anys. Les cases s'hi troben disseminades i actualment té 1.525 habitants aproximadament. El nucli de població està format per l'església, l'escola, alguns edificis públics i comercials i, un poc més allunyat, l'Institut de Secundària Balàfia.

La història d'aquesta escola sempre ha estat lligada a la iniciativa popular i a la creença de les famílies de cada època que un poble necessita una escola. A finals de 1932 un grup de veïns varen constituir una societat per construir l'escola en un terreny privat. L'Ajuntament hi va donar el vistiplau i el 1935 ja estava en funcionament.

Les lleis educatives dels anys setanta es caracteritzaren per les centralitzacions escolars i el desenvolupament del transport escolar. Va ser una època de tancament de moltes escoles unitàries d'arreu de les Illes Balears. Algunes varen romandre obertes gràcies al Moviment en Defensa de les Escoles Petites, que es va crear a Mallorca a principis dels anys vuitanta amb el lema «Obriu ses escoles públiques petites. No en tanqueu més!». L'escola de Sant Llorenç, però, no «es va salvar». Així que tancà les portes el 1976 i els escolars de Sant Llorenç passaren a l'escola de Sant Joan, que centralitzava tot l'alumnat del municipi.

Dos anys més tard, a causa de la falta d'espai a l'escola de Sant Joan i, una vegada més gràcies a la iniciativa de les famílies del poble, es tornen a obrir les portes del nostre centre per acollir els nens i nenes més petits (pàrvuls). De mica en mica, s'anaren ampliant les classes fins a arribar a formar una escola completa.

El 1998 es va decidir que davant la falta de recursos humans i la poca estabilitat del professorat, s'hi suprimia el tercer cicle d'educació primària, de manera que havien d'acabar els estudis primaris a l'escola de Sant Joan. La formació d'un equip estable de professorat i l'obertura de l'IES Balàfia al poble varen ser determinants perquè pogués tornar a ser l'escola completa que és avui en dia.

Aquest retall de la història del CEIP Torres de Balàfia confirma que ha estat una escola molt vinculada a la societat de cada època i que, malgrat haver sofert contrarietats, s'ha sabut mantenir fins avui.

Fa uns quants anys l'equip del CEIP Torres de Balàfia vàrem deixar d'usar el terme *escola unitària* (es refereix a una sola unitat) i el vàrem substituir per *escola petita*. Tanmateix, si miram enrere, el nostre centre mai va ser unitari, ja que des del principi es crearen dues unitats, una per a nens i una altra per a nenes.

2. LA NOSTRA ESTRUCTURA PECULIAR

L'estructura del centre és cíclica. Així, els nens i les nenes estan agrupats en quatre cicles: educació infantil (alumnat d'educació infantil); primer cicle (primer i segon curs d'educació primària); segon cicle (tercer i quart curs d'educació primària), i tercer cicle (cinquè i sisè curs d'educació primària). Actualment, tenim una matriculació de 61 nens i nenes i, quant al professorat, 5 mestres romanen sempre al centre i 5 són itinerants.

L'organització de l'alumnat determina la nostra visió d'entendre l'educació i esdevé la primera estratègia d'atenció a la diversitat. L'equip de mestres que hi impartim classes partim de la idea de cicle i es compleixen els principis d'atenció individualitzada i respecte als ritmes d'aprenentatge.

3. LA IMPLICACIÓ DEL PROFESSORAT

Des de sempre, la preocupació de l'equip de mestres ha estat esdevenir una escola on passin coses interessants que siguin el motor de l'aprenentatge. Seguint aquest «mantra», any rere any, amb la col·laboració de tots els mestres que han passat pel centre, hem anat consolidant un projecte educatiu basat en l'activitat i en el treball dels continguts curriculars a partir de situacions que són significatives per als nens i les nenes.

Això, com ja hem deixat entreveure, ha esdevingut un procés llarg, de molta formació, de visites a escoles de dins i fora de l'illa, de moltes lectures..., que finalment han abocat a una línia metodològica molt marcada i compartida.

Un dels aspectes més destacables del claustre de professorat és que pretenem ser un equip que comparteix. Creiem en la teoria del capital humà, és a dir, el conjunt de coneixements que cada persona té, fruit de les seves experiències, formació, inquietuds... El capital humà que cada persona té pot ser valedor sols per a ella mateixa o pot fer-lo revertir en benefici de l'organització de la qual forma part. Tenint en compte aquesta premissa, un dels nostres punts forts del nostre equip

docent són les formacions internes, en les quals, cada membre de l'equip forma els altres en una «disciplina» determinada.

Una de les nostres característiques com a centre és la quantitat de professorat especialista itinerant que tenim (la meitat de l'equip docent). Aquestes itineràncies impliquen que les coordinacions pedagògiques han de ser molt estructurades i freqüents per evitar contradiccions o direccions contràries en maneres de fer.

4. EL NOSTRE PROJECTE EDUCATIU

Basam el procés d'ensenyament-aprenentatge en els *projectes*. Aquests poden ser de centre o d'aula, més globalitzats o menys. Però sempre tenen en comú la recerca d'informació, la posada en marxa d'habilitats cognitives, el treball cooperatiu... En definitiva, l'alumnat n'és el protagonista.

Som conscients de la importància que té l'escola en l'adquisició de l'hàbit lector. Així que, hem consensuat un pla lector en què els infants tenen molt a dir. A la biblioteca del centre la majoria dels documents del fons s'adquireixen a partir de les recomanacions de l'alumnat. S'usen elements motivadors com el «lectòmetre»; la *parella lectora*, en què els nens i les nenes més grans expliquen contes i històries als més menuts; les *tertúlies literàries* que fan els nens i les nenes de tercer cicle a partir de llibres diferents o del mateix llibre; la celebració del Dia del Llibre, en què tots i totes han de venir disfressats d'un personatge literari i han de portar una petita descripció d'aquest, i, per descomptat, la *mitja hora de lectura diària*.

Fa tres anys vàrem sentir la necessitat de posar en marxa el Projecte Solidari. Des de sempre havíem fet activitats relacionades amb el desenvolupament de valors solidaris, però sentíem que eren aïllades i ocasionals. Arran d'aquest projecte som socis col·laboradors del Fons Pitiús de Cooperació, hem fet un projecte amb la Fundació Vicente Ferrer anomenat School to School i participam de manera conscient i planificada en activitats de cooperació i ajuda als altres. Aquest ideari, així com el Projecte Eco-ambiental, formen part del nostre projecte educatiu, ja que ambdós projectes estan relacionats entre si.

Donam molta importància a la capacitat comunicativa dels nostres alumnes des que són ben petits. De manera que tenim instaurades pràctiques d'expressió oral en tots els cicles, en què l'alumnat fa exposicions orals a la resta de la classe, amb suport visual o sense, amb ajuda de les famílies o sense...

Participam des de fa uns quants anys en el programa Portafolis Europeu de les Llengües, gràcies al qual el nostre alumnat s'adona de la diversitat de llengües i cultures existent a l'escola i augmenta la seva motivació cap a l'aprenentatge de llengües alhora que fa una reflexió sobre el seu propi aprenentatge lingüístic, del qual va guardant evidències dins una carpeta-dossier. Aquest programa és molt enriquidor, ja que l'alumnat percep que totes les llengües són importants —inclosa la seva— i se sent més motivat i encoratjat per aprendre'n altres.

Malgrat les dificultats tècniques que moltes vegades tenim a causa de les antigues instal·lacions, som plenament conscients de la importància dels recursos TIC. Entenem que el repte de l'escola no és

ensenyar tecnologia als infants —tal vegada en saben més que nosaltres— sinó treballar en l'ús de la tecnologia per a l'aprenentatge i l'organització personal.

Un altre aspecte que ens identifica és la importància que donam a l'educació emocional. Hem fet molta formació en aquest camp i hem intentat impregnar la vida quotidiana d'emocions. A educació infantil i a primer cycle es fa un treball exhaustiu *d'identificació i reconeixement de les emocions i sentiments* i a segon i tercer cycle es treballa molt la mediació a partir de la figura del *responsable de bon ambient*. S'ensenyen als nens i nenes a usar la comunicació assertiva i a tenir en compte els sentiments dels altres amb estratègies com la *bústia de la convivència* i les sessions de tutoria anomenades *Emociona't*, entre altres.

Trobam que el treball de l'autonomia en tots els àmbits és molt potent. Volem nens i nenes que es mostrin autònoms en les seves activitats i, per això, és molt important posar en joc certes estratègies com la importància de les rutines, la presentació a primera hora del matí del que es farà al llarg de tota la jornada escolar, el treball amb autoinstruccions i llistes de control, l'organització dels encarregats setmanals/quizenals...

Un dels punts forts del centre és l'avaluació. De mica en mica, hem anat instaurant pràctiques d'*autoavaluació* i *coavaluació* i la utilització de *rúbriques* que permeten fer una avaluació més objectiva, especialment en el nostre cas, en què els exàmens no són l'únic referent per avaluar. A més a més, la possibilitat que l'alumnat conegui a priori les rúbriques d'avaluació permet que pugui saber exactament què se n'espera.

Pensem que l'art s'ha de treballar des de dos punts de vista: com a mitjà d'expressió i com a element cultural i estètic. Cada curs encetam el projecte Transformam l'Escola, que es concreta en exposicions efímeres al pati que giren al voltant d'una temàtica, un artista, un esdeveniment... Aquest curs, la proposta ha partit de transformar els arbres de l'escola. El resultat ha estat un llimoner que s'ha convertit en obres de Klimt, un ametller que ha esdevingut *La nit estrellada* de Van Gogh, la morera que s'ha impregnat de tot el moviment art pot i l'olivera que ha esdevingut algunes de les obres de Dalí. D'altra banda, cada curs visitam un museu i a classe fem un treball previ i posterior a la visita.

Els racons d'aula permeten ajustar el procés d'ensenyament a cada infant i que tinguin l'oportunitat de triar què volen fer i com, la qual cosa té lloc durant tot el curs, tant a infantil com a primària. En el tercer trimestre fem els *racons de tota l'escola*, on els nens i les nenes poden trobar diferents possibilitats d'aprenentatge per tots els espais de l'escola.

No podem passar per alt *l'atenció a la diversitat*. Com heu pogut comprovar, el nostre projecte educatiu es basa en activitats obertes, atenció individualitzada, preparació de material manipulatiu, importància de les rutines..., mesures ordinàries que afavoreixen l'alumnat amb més dificultats.

Potser algú es preguntarà on és el temps per treballar els continguts curriculars i aquest ha estat sempre el punt màxim de reflexió de l'equip docent. Ens ha costat temps, esforç, reflexions..., però finalment hem aconseguit compartir que els continguts curriculars es poden treballar de

moltes maneres i que som els mateixos mestres els que tenim la responsabilitat de decidir quins es prioritzen, i com i quan s'ensenyen. Hem après a treballar els continguts a partir de totes les propostes que hem plantejat anteriorment i a registrar els continguts treballats perquè no ens perdem i portem un control del que hem fet i del que no.

5. LES FAMÍLIES

La participació de les famílies és variable. Això fa palesa la diversitat existent. Des del centre se'ls ofereix múltiples formes de participació perquè cada família pugui sentir-s'hi còmoda. Així, tenim famílies que participen activament a l'aula, altres que ho fan aportant materials, altres que s'encarreguen d'organitzar festes, altres que s'encarreguen del servei de préstec de llibres de la biblioteca...

Un dels aspectes més definitoris de la relació centre-famílies és la relació que mantenen els tutors i les tutores amb les famílies a través dels contactes informals diaris.

Un altre aspecte a destacar són els blogs d'aula, els quals permeten a les famílies visualitzar de manera periòdica les activitats que s'han portat a terme al centre.

A final del curs recollim les seves opinions, necessitats o inquietuds mitjançant enquestes de satisfacció, que ens donen pistes sobre aspectes del funcionament del centre que, de vegades, l'equip de mestres, sotmès a la rutina diària, no pot veure.

6. UN DIA TIPUS AL NOSTRE CENTRE

En entrar a l'escola a primera hora del matí, començam amb el *Bon dia*, estratègia per treballar certs hàbits i rutines que estructurin la jornada i tenen connotacions diferents depenent del cicle. És el moment de posar en marxa tots els encarregats, de parlar de les tasques que s'han de fer durant tot el matí i de revisar aspectes del dia anterior. En el primer cicle, a més, es fa l'assemblea del matí, en què un infant moderador fa servir la *canya de la paraula*. Aquesta persona desenvolupa el seu càrrec durant tota la setmana. És el que dóna la paraula amb ordre. Per què ho fem així? Perquè ajuda els nostres alumnes a escoltar, pensar i concentrar-se en el que es diu i el que s'ha de dir. Han de controlar el to de veu, el temps de les intervencions, l'atenció i l'interès que tenen les exposicions pròpies i les dels altres en relació amb les intervencions i els temes que es tracten.

A educació infantil, a més de donar-se el bon dia amb cançonetes i rutines, presenten totes les activitats que es duren a terme al llarg de la jornada amb un sistema que serveix per poder visualitzar tot el que passarà durant la jornada i, a mesura que va passant, es va tapant, així els ajudam a estructurar el temps i a aportar-los seguretat en donar-los la capacitat de poder anticipar-se al que passarà. També, fan l'*Endevina endevineta*. Cada dia duen una sorpresa dins d'una capsula molt polida. L'encarregat o l'encarregada del dia condueix tota la sessió i, a més, presenta la sorpresa donant una pista que els altres han d'endevinar fent preguntes. Aquesta activitat la preparen a casa amb ajut de la família, per poder-la desenvolupar amb certa desimboltura. Està pensada, sobretot, perquè els

nens i les nenes més tímids parlin en l'assemblea. Amb la il·lusió de dur la sorpresa, es van amollant a parlar en públic. El contingut de la capsa pot ser molt divers, des de l'adquisició més preuada a un manat d'espàrrecs acabats de collir.

És dilluns, avui toca la *Capsa «Parlantxina»* a primer cicle. Seguint la línia metodològica del centre, fem activitats que permeten a les famílies participar i gaudir de la nostra manera d'aprendre. Aproximadament cada quinze dies un dels nostres alumnes presenta el seu tema estrella. S'enduu a casa una capsa en què hi posarà el material que ens vol mostrar i alhora parlar-ne. La família és l'element de suport dels infants i aquesta entrada a la nostra aula els ajuda a comprendre la nostra manera de fer, com se'n surt l'infant a l'aula, com responen els altres nens i nenes... De vegades, el seu material no cap dins la capsa, depenent del tema triat. Però, no passa res perquè és simbòlica. Explicar les coses per a les altres persones, parlar en públic, organitzar les exposicions, triar un tema engrescador per a tots els nens i les nenes, valorar el més important de la informació, saber fer preguntes importants que els mostrin el grau d'escolta que han aconseguit... Aquest és un dels projectes prioritaris del nostre centre, juntament amb l'entrada de les famílies a l'aula.

A tercer cicle treballen a ple rendiment en l'organització d'una cooperativa de classe. Algunes de les tasques que han de fer són: presentar-se a les eleccions, triar els candidats democràticament, fer estudis de mercat, fer una inversió econòmica inicial, aixecar actes, preparar el material per vendre, decorar l'estand de venda, buscar patrocinadors... Això implica que s'han de superar les frustracions en cas de perdre amb actitud positiva, com una passa cap a l'aprenentatge de la vida quotidiana. Avui, concretament, calculen matemàticament els guanys de la venda dels productes i el repartiment dels beneficis, tenint en compte que n'han de cedir un 10% a una ONG.

En acabar, toca fer una part de Medi en anglès. Estan molt motivats, ja que construeixen circuits elèctrics i, sense adonar-se'n, aprenen estructures i vocabulari en llengua anglesa.

D'aquí a uns quants dies rebrem la visita de Sheeba Baddi, una intèrpret de la Fundació Vicente Ferrer que explicarà de primera mà tot el que hem anat aprenent sobre l'Índia a través del Projecte Solidari. Els nens i les nenes de segon cicle preparen minuciosament les preguntes que volen fer-li, fan una pluja d'idees, n'agrupen les comunes, es reformulen les qüestions que no acaben d'estar clares i determinen qui ho transmetrà a la nostra convidada. Tota una lliçó de llengua! En acabar la sessió, la mestra els ha preparat una gimcana perquè facin un viatge al voltant de la geografia de la península Ibèrica. L'organització en petits grups fa que hi hagi algun conflicte, però sempre es podran tractar en la sessió Emocionat o es resoldran amb l'ajuda del responsable de bon ambient.

Arriba l'hora d'esmorzar. Tots els alumnes —tant d'infantil com de primària— esmorzen dins la classe, asseguts, de manera tranquil·la. És un bon moment per intercanviar esmorzars i vivències. També és un temps per revisar hàbits —que sembla que en arribar a primària desapareixen— com rentar-se les mans abans d'esmorzar, rentar-se les dents en haver acabat i comprovar que hem classificat bé tots els residus.

Després d'esmorzar ens retrobarem tots al pati, grans i petits, i això possibilita de manera natural que es desenvolupin relacions socials i també actituds de responsabilitat, d'empatia, d'admiració, de cura...

Entram a classe, ens relaxam una mica i continuam la feina. Segurament algun grup té Educació Física o Música, depenent de la itinerància dels mestres itinerants, o un desdoblament aprofitant que hi ha dos mestres dins l'aula per reforçar determinats continguts o racons d'aula... En el cas de les classes d'Educació Física, podem dir que no són gaire rutinàries, ja que el seu professor els duu pels voltants de l'escola a experimentar diferents espais i sensacions i a gaudir del nostre pati, amb optimisme, tenint en compte les greus mancances d'instal·lacions que tenim.

Al final de la jornada tenim temps per fer l'acomiadament. Per exemple, a educació infantil ho fan a partir de cançonetes. A primer cicle seguim la rutina que l'encarregat o l'encarregada del dia preguntant als altres: «Com t'ho has passat i què és el que més t'ha agradat? Has tingut algun problema amb el teu càrrec?» Les respostes queden enregistrades en format de graella. Els més grans fan una devolució de la jornada i anticipen la següent.

Aquest és un dia qualsevol a les nostres aules. Un dia com un altre que no ha de tenir res a veure amb un altre dia, ja que depèn del dia, l'activitat, que els alumnes mostrin entusiasme o no. Mai és igual, però l'objectiu sempre és el mateix: *gaudir d'un aprenentatge significatiu que ens permeti assolir els continguts i ens ajudi a trobar eines per aprendre a aprendre.*

7. NOUS REPTES PER AFRONTAR

Moltes vegades, la percepció que tenen els companys de professió sobre el fet de treballar en una escola petita és que tot és més fàcil, que la gestió i l'organització del centre és més senzilla, que les ràtios són més baixes... Però la veritat és que també tenim entrebancs i dificultats, per exemple, la burocràcia. Al cap i a la fi, la normativa, les instruccions i els procediments són iguals per a tots els centres, amb la diferència que nosaltres no disposem del mateix temps, ja que la direcció i la secretaria es combinen amb tutories i coordinacions. A més a més, moltes vegades ens trobam que hi ha més falta de recursos humans i materials que en escoles «grans», cosa que suplim amb enginy i redoblant els esforços.

Així i tot, pensam que el procés de renovació pedagògica que hem volgut fer no està relacionat amb les dimensions d'una escola, sinó, més aviat, amb les inquietuds d'un equip docent que ha tingut la motivació, la il·lusió i la formació per portar endavant un projecte educatiu que es basi en l'activitat i en el protagonisme de l'alumnat.

No ens tanquem a res. Tenim ganes de seguir aprenent, sempre en benefici dels nostres nens i nenes. Es mereixen una educació pròpia del segle XXI. La darrera actuació que hem fet en aquest sentit ha estat la de sol·licitar la realització d'un projecte a través de l'Erasmus +, que se'ns ha concedit. Així que ara se'ns obre una nova porta cap a Europa, que de ben segur ens ajudarà en la millora de la nostra tasca.